

Janusz Lehmann

Przegląd zagranicznych czasopism konserwatorskich

Ochrona Zabytków 21/2 (81), 74-76

1968

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

PRZEGLĄD ZAGRANICZNYCH CZASOPISM KONSERWATORSKICH*

BULLETIN DU LABORATOIRE DU MUSÉE DU LOUVRE. Wyd. Revue du Louvre. Paryż. Ukazuje się raz w roku.

Rocznik 9(1964), stron 55, ilustracje.

H. Adhémar, *L'Enseigne de Gersaint par Antoine Watteau. Aperçus nouveaux („Szyld Gersainta” malowany przez A. Watteau. Nowe aspekty)*, s. 6—17, 8 il. W latach 1900—1914 ukazywały się kontrowersyjne artykuły na temat autorstwa szyldu sklepu Gersainta „Au grand Monarque” malowanego przez A. Watteau ok. r. 1720. Od ok. r. 1760 szyld ten powiększony i podzielony na 2 części znajduje się w zamku Charlottenburg w Berlinie. M. Hours w roku 1951 przeprowadziła badania radiograficzne, fluorescencji w pozafioletcie i w podczerwieni. Stwierdziła że pierwotny format pasował do wymiarów sklepików na Pont Notre Dame, zburzonych w 1786 r., gdzie mieścił się magazyn Gersainta, i gdzie mieszkał Watteau w latach dwudziestych XVIII w. Następnie obraz został powiększony w długości o ok. 50 cm, a w szerokości znacznie więcej, sprzedany i po kilkakrotnej zmianie właściciela, znalazł się — podzielony na 2 części — w zamku Charlottenburg.

G. Barnaud, *Études sur deux tableaux du Titien intitulés „Tarquin et Lucrece” (Studium dwu obrazów Tycjana „Tarkwiniusz i Lukrecja”)*, s. 18—23, 5 il. i M. Hours, *Note technique (Przypis dot. techniki)*, s. 24—30, 5 il. Autorki zajmują się kwestią autentyczności dwóch obrazów Tycjana o tym samym temacie, z których jeden znajduje się w Muzeum w Bordeaux, a drugi w Fitz William Museum w Cambridge. Obraz w Bordeaux, mimo historii znanej od 1683 r., figurował w katalogu z 1910 r. jako „przypisywany Tycjanowi”, a w uwadze „przypisanie wątpliwe”. Badania radiograficzne przeprowadzone przez M. Hours pozwoliły stwierdzić, że w trakcie licznych konserwacji, którym był poddany obraz, zniekształcono detale i koloryt, a nawet kompozycję obrazu, która pierwotnie była bardzo podobna do kompozycji obrazu Tycjana o tym samym tytule w Fitz William Museum. Wniosek — obraz prawdopodobnie został w trakcie kolejnych konserwacji tak zniekształcony, że trudno obecnie dopatrzeć się autorstwa Tycjana.

S. Béguin, *À propos de quelques peintures attribuées à Paris Bordon au Musée du Louvre (À propos kilku malowideł przypisywanych Paris Bordonowi w Muzeum Luwru)*, s. 31—46, 14 il. Analiza radiograficzna wraz z rozważaniami historycznymi i artystycznymi pozwoliła na rozstrzygnięcie kwestii autorstwa trzech portretów (Jerome Croffta, kobiety oraz

mężczyzny z dzieckiem) malowanych przez Paris Bordona i znajdujących się w Muzeum Luwru. Podczas badań na portrecie Jerome Croffta odkryto datę (1540) i sygnaturę.

A. Jouan, *Notes sur les radiographies de deux tableaux appartenant aux Musées de Pau et de Rouen (Uwagi na temat radiogramów dwóch obrazów należących do Muzeów w Pau i Rouen)*, s. 47—53, 6 il. Autorka podaje wyniki analizy radiograficznej obrazu J. Robustiego, zwanego Tintoretto — Portret młodego senatora weneckiego — należącego do Muzeum w Pau, gdzie zgadza się z przypisaniem autorstwa, oraz obrazu D. Velasqueza — Mężczyzna przy globusie — należącego do Muzeum w Rouen. Obraz Velasqueza był poprzednio przypisywany Riberze. Autorka opierając się na badaniach radiograficznych skłania się ku przypisaniu autorstwa Velasquezowi.

Publications et expositions du Laboratoire (Publikacje i wystawy Laboratorium), s. 54—55. Przegląd publikacji i wystaw Laboratorium Muzeum Luwru za lata 1957—1964.

Rocznik 10 (1965), stron 72, ilustracje.

S. Delburgo, *Le chef reliquaire de Sainte Fortunade. Étude spectrographique (Relikwiarz na głowę św. Fortunady. Badanie spektrograficzne)*, s. 6—13, 4 il. + 3 spektrogramy. Przeprowadzone przez autorkę badanie spektrograficzne wykazało jednorodność stopu we wszystkich częściach relikwiarza (zbadano 8 prób). Stop jest brązem o zawartości 8—10% Sn, ok. 15% Zn i 2—3% Pb. We wstępie do artykułu J. Dupont, inspektor generalny zabytków, wyraża przypuszczenie, że badany relikwiarz jest kopią zaginionego prawdopodobnie w czasie rewolucji oryginału, pochodzącego z XV w. i przypisywanego Ventejowskiemu z Tulle.

J. Baticle, *La genèse d'une peinture (Geneza obrazu)*, s. 15—34, 21 il. W oparciu o rentgenogramy obrazu Juan Carreno de Miranda — Fundacja Zakonu Trynitarzy, wykonane przez Laboratorium Muzeum Luwru, analogie ikonograficzne, dwie rozprawy na temat malarstwa z I poł. XVII w. i analizie stylistycznej autorka omawia miejsce dzieła w epoce, jego genezę, technikę i manierę w odniesieniu do dzieł malarstwa włoskiego i hiszpańskiego XVII w.

J. M. Petit, *Traitement des tablettes babyloniennes (Konserwacja tabliczek babilońskich)*, s. 35—38, 7 il. Opis konserwacji tabliczek babilońskich pokrytych

* Stały przegląd zagranicznych czasopism konserwatorskich obejmuje 11 wydawnictw, których zestaw

zamieszczono w z. 3 (62) rocznika XVI (1963 „Ochrony Zabytków”, s. 69.

pismem klinowym. Tabliczki z gliny, suszone na słońcu, często posiadające na powierzchni solne wykwitki krystaliczne poddano: 1° — Suszeniu wstępnemu przez 24 godz. w temp. 150°C. 2° — Wypaleniu, na początku 5 godz. w temp. 400°C., następnie podnoszono temperaturę w tempie 50°C na godzinę, aż do osiągnięcia 900°C. Temperaturę 900°C utrzymywano przez 2 godziny. Studzenie przeprowadzono powoli przez następne 24 godziny do temp. 60°C. 3° — Moczeniu w wodzie wodociągowej od kilku godzin do tygodnia i więcej, zależnie od zawartości węgla wapnia. Zakończenie kąpeli zależne było od wyniku próby azotanowej. 4° — Szczotkowaniu i suszeniu w suszarce w temp. ok. 105°C. 5° — Napyleniu na powierzchnię roztworu związku celulozy w acetonie.

M. Hours, *Macrophotographies d'après quelques oeuvres de Gauguin exposées au Musée de Papeari (Tahiti) (Makrofotografie z kilku dzieł Gauguina wystawione w Muzeum w Papeari)*, s. 39—55, 9 il. + 3 mikrografii. Prezentacja niektórych z serii makrofotografii przygotowanych przez Laboratorium Muzeum Luwru dla muzeum poświęconego życiu i twórczości Gauguina w Papeari. Makrofotografie wykonano z 6 dzieł Gauguina znajdujących się w Luwrze. Wybór dzieł i fragmentów uchwyconych na makrofotografiach pozwala prześledzić rozwój techniki malarskiej Gauguina. Dla 2 paneaux oznaczono mikrograficznie rodzaj drewna (*Sequoia gigantea*).

A. Jouan, *À propos de quelques radiographies effectuées en 1964. (Na temat kilku radiogramów wykonanych w 1964)*, s. 57—71, 15 il. Laboratorium Muzeum Luwru zbadało radiograficznie w 1964 ponad 200 obrazów. Jedną część radiogramów służy celom konserwatorskim, druga znalazła zastosowanie w rozwiązywaniu problemów identyfikacji, chronologii, atrybucji i kompozycji. Przedmiotem publikacji są radiogramy 5 obrazów, uzupełnione fotografiami, a w jednym przypadku dodatkowo fotografią w podczerwieni, pozwalające prześledzić zmiany kompozycji wprowadzone przez autorów w trakcie malowania.

Rocznik 11 (1966), stron 46, ilustracje.

S. Delburgo, *L'étude en Laboratoire d'une statue découverte à Agde (Badanie w Laboratorium posągu odkrytego w Agde)*, s. 6—12, 14 il. Antyczny posąg młodzieńca, brąz, wys. 1,35, odkryto i wydobyto z nurtu rzeki Hérault, na wysokości miasta Agde. Posąg wykazuje rozległe ubytki wynikłe z przekorodowania metalu. W wyniku przeprowadzonych w Laboratorium Luwru badań spektrograficznych, analitycznych, metalograficznych i mikroskopowych ustalono skład brązu (Cu — ok. 66%, Pb — ok. 22%, Sn — ok. 8%), jego budowę metalograficzną (niejednorodność i obecność globulek ołowiu w stałym roztworze Cu-Sn i Sn-Pb) i korozję międzykrystaliczną.

H. Demoulin-Bernard i S. Delburgo, *Personage coréen assis appartenant au Musée Guimet — Compte rendu d'étude au Laboratoire (Figura siedzącego Koreańczyka z Muzeum Guimet — Sprawozdanie z badania laboratoryjnego)*, s. 13—16, 6 il. Badania laboratoryjne figurki (wys. 22 cm) obejmowały rentgenografię, analizę spektralną i chemiczną oraz luminiscencję w ultrafiolecie. Ustalono, że figura została wykonana z brązu zawierającego 15% Sn, 5% Pb, ślady Zn, As i Fe, a następnie pokryta zaprawą i polichromią. Zaprawa składa się z opiłków drewna, glinki i żywicy. Pod siedzeniem figurki odkryto schowek, który zawierał 3 monety, cienki krążek szklany o $\varnothing$ 2,5 cm sfluczony na 3 kawałki i prostokątny kawałek jedwabiu formatu 25×10 cm, owinięty na bryłce pirytu złotonośnego, obwiązany nitką na kształt kokonu. Na jedwabiu stwierdzono istnienie jednostronnego napisu. Celem uczytelnienia napisu wykonano fotografię w ultrafiolecie.

A. Jouan, *Notes sur quelques radiographies (Uwagi o kilku radiogramach)*, s. 17—29, 9 il. Radiogramy obrazów: 1. Théodore Géricault, Scène du Déluge (Scena z potopu), 2. Théodule Ribot, Nature morte aux oeufs sur le plat (Martwa natura z jajami na półmisku); 3) Pierre Mignard, La Vierge à la grappe (Madonna z gronem); 4. Edgar Degas, Degas et Valernes (Degas i Valernes) — badanych w Laboratorium Luwru, uzupełnione fotografiami i omówione przedstawiają zmiany kompozycji wprowadzone przez autorów w czasie malowania.

S. Delburgo, *Note technique sur la restauration de dessins de Carpeaux (Nota techniczna o konserwacji rysunków Carpeaux)*, s. 31—33, 4 il. Autorka podaje sposób uczytelnienia wyblakłych rysunków zawartych w 2 albumach Carpeaux, przy użyciu gazowego siarkowodoru. Rysunki wykonane były ołówkiem o minie cynowej z domieszką ołowiu. Wskutek utlenienia metaliczno czarna kreska rysunków zbielała. Pod wpływem siarkowodoru biała kreska niewidocznych rysunków zbrunatniała i rysunki stały się znowu czytelne.

M. Hours, *Le Laboratoire du Musée du Louvre — Notice historique des origines à 1967 (Laboratorium Muzeum Luwru — Notatka historyczna od początków do 1967)*, s. 35—45, 25 il. Omówienie historii organizacji i działalności Laboratorium Muzeum Luwru. Artykuł wzmiankuje także prace badawcze z dziedziny konserwacji zabytków prowadzone przez Muzeum Luwru przed inauguracją Laboratorium, która miała miejsce 14.X.1931 r. Stanowi on materiał źródłowy dla zainteresowanych historią muzealnictwa i konserwacji zabytków. Omawia szeroko ważniejsze prace laboratorium, wystawy i akcje oraz podaje nazwiska inicjatorów utworzenia laboratorium, jego organizatorów, dyrektorów, pracowników i współpracowników.

Janusz Lehmann

*

BULLETIN DE L'INSTITUT ROYAL DU PATRIMOINE ARTISTIQUE. Wyd. Institut Royal du Patrimoine Artistique. Bruksela. Ukazuje się raz w roku.

Tom VIII (1965), 144 strony, ilustracje.

Tom VIII Biuletynu Instytutu w Brukseli poświęcono pamięci, zmarłego 11 czerwca 1965 r., dyrektora i twórcy Instytutu, prof. dr. Paula Coremansa, Obejmuje:

J. Lavalleye, *Biographie (Biografia)*, s. 9—19, 2 il.

A. Van Schendel, R. Van Elslande, L. Masschelein-Kleiner, R. Van de Walle, *In Memoriam. Discours prononcés aux funérailles le 17 juin 1965 (Przemówienia na pogrzebie 17 czerwca 1965)*, s. 20—26, 1 il.

L. Massart, G. H. Rivière, R. Rock, H. J. Plenderleith, S. Lorentz, G. Bazin, H.

Pauwels, N. Veronee-Verhaegen, R. Witterman, E. Panofsky, A. i P. Philippot, C. i S. Keck, H. Daifuku, **Wspomnienia przyjaciół, kolegów, współpracowników, uczniów i pracowników**, s. 27—80, 9 il.

Bibliographie de Paul Coremans (Bibliografia Paula Coremansa), s. 82—124. Obejmuje 176 pozycji książek i artykułów, około 10 recenzji około 100 abstraktów i 48 czasopism, z którymi współpracował. Uzupełniona indeksem analitycznym.

+ Paul Coremans, *La formation des restaurateurs (Kształcenie konserwatorów)*, s. 125—144. Artykuł jest ostatnim przed śmiercią opracowaniem Coremansa. Był przygotowywany jako referat na VII konferencję ICOM w Nowym Jorku, która odbyła się we wrześniu 1965 r. Miał stanowić przedmiot dyskusji nad zagadnieniem kształcenia konserwatorów, na których spoczywa odpowiedzialność za stan zachowania spuścizny kulturalnej ludzkości, uznanie tej odpowiedzialności przez przewartościowanie funkcji konserwatora.

Janusz Lehmann

Nakład 1150 egz. + 23. Objętość arkuszy wyd. 11, druk. 9,5. Papier ilustr. III kl. 100 g. 61×86. Oddano do składu 1 kwietnia 1968 r. Druk ukończono w lipcu 1968 r.